

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Με λογισμό και μ' όνειρο

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ
ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Ε΄ & ΣΤ΄ ΤΑΞΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΑΝΤΑ ΚΑΤΣΙΚΗ-ΓΚΙΒΑΛΟΥ
ΤΖΙΝΑ ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ
ΓΙΑΝΝΗΣ Σ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΣ
ΣΤΕΛΛΑ ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΥ
ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

*5ος τόμος
Παράρτημα*

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

**Άντα Κατσίκη – Γκίβαλου, καθηγήτρια Ελληνικής
Φιλολογίας Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Αθηνών**

**Τζίνα Καλογήρου, λέκτορας Διδακτικής της
Λογοτεχνίας Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Αθηνών**

**Γιάννης Σ. Παπαδάτος, σχολικός σύμβουλος,
διδάσκων στο Μ.Δ.Δ.Ε.**

Στέλλα Πρωτονοταρίου, δασκάλα

**Θεοδόσης Πυλαρινός, δ.φ., διδάσκων Πανεπιστημίου
Πατρών**

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΥ:

Χρίστος Παπαρίζος, Σύμβουλος Π.Ι.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΟΜΑΔΑΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ:

Άντα Κατσίκη – Γκίβαλου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ:

Κωνίνος Μπαλάσκας, Σύμβουλος Π.Ι.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΥ:

Δημήτριος Κουκολομάτης, Πρόεδρος

Ανθούλα Δανιήλ

Γεώργιος Οικονόμου

Εύη Σκάρλου

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ:

Νάντια Κουτσουρούμπα

**ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΓΡΑΦΙΚΑ,
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ:**

Βασιλική Μπεκυρά

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Εκδόσεις Πατάκη

ΜΑΚΕΤΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

Βάσω Ψαράκη

ΦΙΛΜ-ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΜΟΝΤΑΖ:

Κέντρο Γρήγορης Εκτύπωσης

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ
Ομάδα Εργασίας, Αποφ. 16158/6-11-06
*και 75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ***

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Όσα υπάρχουν στις σελίδες αυτές παρέχουν δύο βασικές πληροφορίες: Η πρώτη αναφέρεται στην ιστορία, στην ταυτότητα κάθε κειμένου, δηλαδή στο συγγραφέα του και γενικά στις πηγές και στον τρόπο αξιοποίησής τους. Είναι αυτό που λέμε βιβλιογραφικές πληροφορίες του κειμένου. Με έντονα γράμματα αναγράφεται ο τίτλος κάθε κειμένου. Ακολουθεί η βιβλιογραφική του καταγωγή. Η δεύτερη πληροφορία, που δεν αφορά όλα τα κείμενα, περικλείεται μέσα σε πλαίσιο και περιέχει προτάσεις για ανάγνωση βιβλίων, για ακρόαση μουσικών δίσκων και τραγουδιών ή και ενασχόληση με άλλες δραστηριότητες. Οι πληροφορίες αυτές είναι γραμμένες με τέτοιο τρόπο, ώστε, χωρίς να χάνουν την επιστημονική τους ακρίβεια, να είναι κατανοητές. Αν θέλετε μόνοι σας ή με τη συνεργασία του δασκάλου σας ή των γονιών σας, μπορείτε να αναζητήσετε και να αξιοποιήσετε δημιουργικά τα συγκεκριμένα έργα.

Η διαμόρφωση των κειμένων A9, A10, B6, B10, H7 έγινε με τη συνεργασία των συγγραφέων τους.

Α΄ ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Η ΦΥΣΗ

1. **Ο αστρολάβος:** Απόσπασμα από το ομότιτλο βιβλίο του Φώτη Κόντογλου (Αθήναι 1975,² Εκδοτικός Οίκος «Αστήρ»).

2. **Ο ήλιος ο ηλιάτορας:** Αποσπάσματα από το ομώνυμο ποίημα του Οδυσσέα Ελύτη (Αθήνα 1973,² Ίκαρος).

- Δες τι λέει ο ίδιος ο ήλιος στο ποίημα «Με λένε ήλιο» της ομώνυμης συλλογής του Δημήτρη Μανθόπουλου (Εκδόσεις Ευρωεκδοτική).
- Τμήματα του έργου του Ελύτη έχουν μελοποιηθεί από το Δημήτρη Λάγιο στον ομότιτλο δίσκο της MINOS.

3. **[Στον κήπο]:** Υπάρχει στα Άπαντα του Κωστή Παλαμά («Η ασάλευτη ζωή», τρίτος τόμος, Αθήνα χ.χ., 2η έκδοση, Εκδόσεις Μπίρης).

4. **[Να σ' αγναντεύω θάλασσα]:** Απόσπασμα από τον «Πρόλογο» της συλλογής *Το φως που καίει* του Κώστα Βάρναλη (Αθήνα 1975,⁴ Κέδρος).

- Διάβασε το δεύτερο ποίημα «Παιχνίδια στα νερά» από τη συλλογή του Οδυσσέα Ελύτη *Προσανατολισμοί* (Εκδόσεις Ίκαρος). Επίσης, διάλεξε ένα διήγημα του Ανδρέα Καρκαβίτσα από τα *Λόγια της Πλώρης* ή ένα κείμενο του Θέμου Ποταμιάνου από τα *Μυστικά της θάλασσας* (Βιβλιοπωλείον της «Εστίας») και, αν θέλεις, παρουσίασέ το στην τάξη σου.

5. **[Τραγουδάκια του Φωτούλη]:** Τα ποιήματα αυτά προέρχονται από τα «Έξι τραγουδάκια του Φωτούλη» (Γιάννης Ρίτσος, *Ποιήματα [1938-1971]*, Μικρό Αφιέρωμα, τόμος Δ΄ Αθήνα 1984,¹⁰ Κέδρος).

• Εικόνες της φύσης και των πλασμάτων της θα βρεις στο βιβλίο του Μιχ. Δ. Στασινόπουλου *Ποιήματα. Δύο εποχές* (Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»).

6. **Η πολιτεία της λίμνης:** Απόσπασμα από το βιβλίο του Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου *Ελληνικοί ορίζοντες* (Αθήνα 1982,³ Εκδοτικός Οίκος «Αστήρ», Αλ. & Ε. Παπαδημητρίου).

• Ταξίδεψε με τη φαντασία σου, διαβάζοντας κείμενα από τα βιβλία του Αντρέα Καραντώνη *Ελληνικοί χώροι* (Βιβλιοπωλείον της «Εστίας») και του Χρήστου Ζαλοκώστα *Γύρω από την Ελλάδα* (Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»).

7. **Στο Καλοκαίρι:** Το ποίημα βρίσκεται στα *Άπαντα Λασκαράτου* (τόμος 5, «Στιχουργήματα διάφορα», Αθήνα χ.χ., Εκδόσεις «Λυχνίες»).

• Αλλιιώτικες καλοκαιρινές εικόνες θα βρεις στο ποίημα «Σώμα του καλοκαιριού» της συλλογής του Οδυσσέα Ελύτη *Ήλιος ο πρώτος* (Εκδόσεις Ίκαρος). Επίσης, στα ποιήματα «Του Καλοκαιριού» (I-II) και «Ημερολόγιο» (αρ. 6, 57, 58) του βιβλίου *Ποιήματα* (τόμος δεύτερος) της Ζωής Καρέλλη (Οι Εκδόσεις των Φίλων).

8. **Ο σκαντζόχοιρος:** Ποίημα του Τσου Τσεν Πάι από το βιβλίο *Κινέζοι ποιητές. Τετράστιχα* (μετάφραση, Πρόλογος, Σημειώσεις Σωκράτη Λ. Σκαρτσή, Αθήνα 1988, Εκδόσεις Καστανιώτη).

9. **[Ο ασημένιος δρόμος]:** Αποσπάσματα από το μυθιστόρημα του Γιώργου Μπόντη *Λαμπερά αγκάθια* (Αθήνα 1995, Εκδόσεις Πατάκη).

• Βιβλία που ανάμεσα στα άλλα έχουν ως θέμα το δάσος είναι του Κόλιν Νταν *Το δάσος του Φάρδινγκ* (3

τόμοι), σε μετάφραση της Βούλας Μάστορη (Εκδόσεις Πατάκη), της Γεωργίας Ανεζίνη-Λεράκη *Σαν αλήθεια και σαν θαύμα* (Εκδόσεις Κέδρος) και του Νικολάι Ντούμπωφ *Διακοπές στο δάσος*, σε μετάφραση της Κίρας Σίνου (Εκδόσεις Ψυχογιός).

- Σύστησε σ' ένα μικρότερο παιδί το βιβλίο του Πωλ Τζέρατι *Το μεγάλο πράσινο δάσος* (Μετάφραση Ζωής Βαλάση, Εκδόσεις Ρώσση).

10. **Η Ασπρούδα:** Διήγημα από τη συλλογή της Ελένης Χωρεάνθη *Ο άλλος κόσμος* (Αθήνα 1988,² Εκδόσεις «Σύγχρονη Εποχή»).

- Το βιβλίο του Χοσέ Μάουρο Ντε Βασκονσέλος *Όμορφη πορτοκαλιά μου* (μετάφραση Άλκης Ζέη, Εκδόσεις Κέδρος) δείχνει τον τρόπο με τον οποίο ένα παιδί αγαπά ένα δέντρο. Παρόμοιο θέμα παρουσιάζει και η Αγγελική Βαρελλά στο βιβλίο της *Φιλενάδα φουντουκιά μου* (Εκδόσεις Πατάκη).

11. **Η Χιονάτη της Πάρνηθας:** Απόσπασμα από το ομώνυμο διήγημα που βρ(σκεται στο βιβλίο του Ηλία Βενέζη *Ωρα πολέμου. Διηγήματα* (Αθήνα 1988,⁴ Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»).

12. **[Ένας σκύλος σωτήρας]:** Απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Τζακ Λόντον *Το κάλεσμα της άγριας φύσης*, σε μετάφραση

του Τάκη Μενδράκου (Αθήνα 1997, Εκδόσεις Πατάκη).

- Γνωρίζεις το βιβλίο του ίδιου συγγραφέα *Ο Ασπροδόντης* (Εκδόσεις Πατάκη), όπου περιγράφεται η συγκινητική φιλία ενός λυκόσκυλου της Αλάσκας μ' ένα νεαρό χρυσοθήρα; Το βιβλίο αυτό έχει μεταφερθεί και στον κινηματογράφο.

- Ένα ακόμη βιβλίο που περιγράφει την άγρια μάχη του τελευταίου λύκου ενός δάσους με έναν κυνηγό είναι *Η κραυγή του λύκου* του Μέλβιν Μπέρτζες, μεταφρασμένο από το Φώντα Κονδύλη (Εκδόσεις Πατάκη).

Β΄. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

1. **[Στο νησί των Φαιάκων]:** Απόσπασμα από τη ζ ραψωδία του έπους του Ομήρου *Οδύσσεια*, σε μετάφραση Ζήσιμου Σίδερη (Αθήνα 1988,¹⁹ ΟΕΔΒ).

- Διασκευή της *Οδύσσειας* έχει κάνει ο Μενέλαος Στεφανίδης στο βιβλίο του *Ομήρου Οδύσσεια* (Αθήνα 1993,² Εκδόσεις Σίγμα).

2. **Προμηθέας Δεσμώτης:** Αποσπάσματα (στίχοι 92, 107-113 και 119-123) από την ομώνυμη τραγωδία του Αισχύλου, σε μετάφραση Κ.Χ. Μύρη (Αθήνα 1996, Εκδόσεις Πατάκη).

3. **Προμηθέας ή το παιχνίδι μιας μέρας:** Απόσπασμα από το ομώνυμο έργο του Νικηφόρου Βρεττάκου (Αθήνα 1978, Εκδόσεις Διογένης).

4. **Τα πουλιά:** Απόσπασμα από την κωμωδία του Αριστοφάνη *Όρνιθες*, που τη διασκεύασε για παιδιά ο Δημήτρης Ποταμίτης στο βιβλίο του *Ιστορίες του παππού Αριστοφάνη* (Αθήνα, χ.χ., Εκδόσεις Διαχρονική).

- Τη μουσική εκδοχή του έργου του Αριστοφάνη (*Όρνιθες*), μεταφρασμένου από το Βασίλη Ρώτα, μπορείς να την απολαύσεις ακούγοντας το δίσκο του Μάνου Χατζιδάκι (ΜΙΝΟΣ-ΕΜΙ).

- Η Σοφία Ζαραμπούκα στο βιβλίο της *Όρνιθες* (Εκδόσεις Κέδρος) έχει διασκευάσει το ίδιο έργο του Αριστοφάνη.

5. **Της ξενιτιάς:** Το τραγούδι περιέχεται στο βιβλίο *Το δημοτικό τραγούδι της ξενιτιάς*, που επιμελήθηκε ο Σονιέ (Αθήνα 1983, Εκδόσεις Ερμής).

- Βρες κι άλλα δημοτικό τραγούδια για την ξενιτιά στο βιβλίο του Ν.Γ. Πολίτου *Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού*.
- Για τη μετανάστευση στις μέρες μας μπορείς να διαβάσεις το βιβλίο της Γαλάτειας Γρηγοριάδου-Σουρέλη *Παιχνίδι χωρίς κανόνες* (Εκδόσεις Πατάκη).

6. **Δρακοπαραμύθι:** Απόσπασμα από την ομώνυμη παραμυθική ιστορία, που βρίσκεται στο βιβλίο της Αγγελικής Βαρελλά *Δράκε, δράκε είσ' εδώ;* (Θεσσαλονίκη 1986, Αγροτικές Συνεταιριστικές Εκδόσεις Α.Ε.).

- Δες στο βιβλίο της Λιλής Μαυροκεφάλου *Το άλλο* (Εκδόσεις Κέδρος) πώς θα μπορούσε μια κοινωνία να ζει διαφορετικά από τη δική μας και να είναι αληθινά ευτυχισμένη. Επίσης, πρότεινε σε ένα μικρότερο φίλο σου το βιβλίο του Χρήστου Μπουλώτη *Η Σεμέλη διώχνει το νέφος* (Εκδόσεις Λωτός).
- Βιβλία με σύγχρονα προβλήματα είναι: της Γαλάτειας Γρηγοριάδου-Σουρέλη *Εμένα με νοιάζει* (Εκδόσεις Πατάκη), του Μάνου Κοντολέων *Ο Εέ από τ' άστρα* (Εκδόσεις Καστανιώτη) για το οικολογικό ζήτημα, του Γιάννη Ξανθούλη το θεατρικό *Ανέβα στη στέγη να φάμε το σύννεφο* (Εκδόσεις Καστανιώτη), που αναφέρεται στα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζει μια πόλη της Αγγελικής Βαρελλά *Αρχίζει το ματς* (Εκδόσεις Πατάκη), που αναφέρεται στο ποδόσφαιρο και στη βία των

γηπέδων, της Ζωρζ Σαρή Κρίμα κι άδικο (Εκδόσεις Πατάκη) για τη μετανάστευση, και του Παντελή Καλιότσου *Τα ξύλινα σπαθιά* (Εκδόσεις Κέδρος) για την ειρήνη.

7. **Περιπέτεια με την τηλεόραση:** Παραμύθι του Τζιάννι Ροντάρι από το βιβλίο του *Παραμύθια για να σπάτε κέφι*, σε απόδοση της Άλκης Ζέη (Αθήνα 1980, Εκδόσεις Κέδρος).

8. **Ένα παιδί μετράει τ' άστρα:** Απόσπασμα από το ομώνυμο μυθιστόρημα του Μενέλαου Λουντέμη (Αθήνα 1999, Ελληνικά Γράμματα).

9. **Σ' ένα συνοριακό σταθμό:** Διήγημα από το βιβλίο του Αντώνη Σαμαράκη *Ζητείται ελπίς - Σήμα κινδύνου* (Αθήνα 1966,⁴ Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»).

10. **Ο Θωμάς:** Αποσπάσματα του ομώνυμου διηγήματος της Λίτσας Ψαραύτη, που βρίσκεται στο βιβλίο *Πέντε κύκλοι ζητούν χρώμα* ([Διηγήματα 1940-1990], Β' τόμος, Αθήνα 1991, Άγκυρα).

- Βιβλία όπου πρωταγωνιστούν παιδιά με ειδικές ανάγκες είναι της Νίτσας Τζώρτζογλου *Η Αργυρώ* (Εκδόσεις Κέδρος), και της Κάθριν Όλφρεϊ *Ο Λάμπης και το κόκκινο καΐκι*, σε μετάφραση της Κίρας Σίνου (Εκδόσεις Ψυχογιός).
- Και τα άλλα διηγήματα του τόμου που περιέχεται το κείμενό μας έχουν σχέση γενικότερα με τον αθλητισμό, όπως και του Α' τόμου του έργου *Πέντε κύκλοι ζητούν χρώμα* (διηγήματα 1890-1940),
- Κάνε δώρο σ' ένα μικρότερο παιδί το βιβλίο της Ειρήνης Μάρρα *Ο μικρός Ντουπ* (Εκδόσεις Γνώση), που δείχνει πώς ένα μυρμήγκι αντιμετώπισε ένα σοβαρό πρόβλημά του. Επίσης, πρότεινε σ' ένα μεγαλύτερο φίλο σου το βιβλίο της Ελένης Δικαίου *Θα σε ξαναδώ*

φιλαράκι μου (Εκδόσεις Πατάκη), που αναφέρεται στις προσπάθειες μιας παιδοψυχολόγου να επικοινωνήσει με ένα κοριτσάκι το οποίο είχε σοβαρή πνευματική καθυστέρηση.

Γ'. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΣ

1. Η μητέρα μου στην εκκλησία:

Ποίημα από το βιβλίο του Νικηφόρου Βρεττάκου *Τα ποιήματα* (τόμος πρώτος, Αθήνα 1984,² Τρία Φύλλα).

2. **Δέησις:** Ποίημα του Κ.Π. Καβάφη από το βιβλίο *Ποιήματα Α' (1896-1918)* (Αθήνα 1975,¹⁰ Ίκαρος).

3. **Η μάνα μου:** Ποίημα του Λευτέρη Παπαδόπουλου από το βιβλίο *Τα ωραιότερα ποιήματα για τη μάνα* (ανθολόγηση Θανάσης Α, Καστανιώτης, Θανάσης Θ. Νιάρχος, Αθήνα 1998,² Εκδόσεις Καστανιώτη).

- Η μορφή της μάνας κυριαρχεί στο μυθιστόρημα της Ειρήνης Μάρρα *Το άδειο μπουκάλι* (Εκδόσεις Πατάκη).
- Το ποίημα του Γιάννη Νεγρεπόντη «Οι δικοί μου», με θέμα την οικογένεια, έχει μελοποιήσει ο Μάνος Λοΐζος και βρίσκεται στο δίσκο *Κάτω από ένα κουνουπίδι*, της MINOS-EMI.
- Για τον πατέρα διάβασε το μυθιστόρημα της Αργυρώς Κοκορέλη *Η ζωή με τον πατέρα* (Εκδόσεις Πατάκη), ή του Παντελή Καλιότσου *Πατέρας και γιος* (Εκδόσεις Πατάκη).

4. **Ο κορυδαλλός:** Ποίημα του Ανδρέα Εμπειρικού από το βιβλίο του Οκτάνα (Αθήνα 1987, Ίκαρος).

5. **Η καρδιά ενός ποντικού:** Ομώνυμο κεφάλαιο από το μυθιστόρημα του Ρόαλντ Νταλ *Οι μάγισσες* (μετάφραση Κώστια Κοντολέων, Αθήνα 1992, Εκδόσεις Ψυχογιός),

6. **Νανούρισμα:** Ποίημα του Ναζίμ Χικμέτ από το βιβλίο *Ποιήματα* (Πρόλογος και απόδοση Γιάννη Ρίτσου, Αθήνα 1981,¹² Εκδόσεις «Κέδρος»).

- Μελοποίηση στίχων του Ναζίμ Χικμέτ έχει κάνει ο Μάνος Λοΐζος στο δίσκο του *Γράμματα στην αγαπημένη*, της MINOS.
- Ελληνικά νανουρίσματα μπορείς να βρεις στο δίσκο *Η ελληνική μουσική παράδοση της Κάτω Ιταλίας* (έκδοση του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος, νανούρισμα αρ. Α1) και στο δίσκο της EMI *Τραγούδι του νεκρού αδελφού* του Μίκη Θεοδωράκη, το «Νανούρισμα» σε στίχους Κώστα Βίρβου.
- Νανουρίσματα από ξένες χώρες υπάρχουν στο δίσκο *The World Sings Goodnight* της Silver Wave Records.

7. **[Αποκριάτικη ιστορία]:** Κεφάλαιο από το βιβλίο: Μάνος Κοντολέων, *Ο αδελφός της Ασπασίας* (Αθήνα 1993, Εκδόσεις Πατάκη).

- Διάβασε το βιβλίο της Ζωρζ Σαρή *Ο αρλεκίνος* (Εκδόσεις Δελφίνι) και, αν θέλεις, πρότεινέ το για διάβασμα σε παιδιά κάποιας μικρότερης τάξης του σχολείου σου.

8. **Η μαμά μας η θάλασσα:** Ομότιτλο κεφάλαιο του μυθιστορήματος της Λότης Πέτροβιτς - Ανδρουτσοπούλου *Λάθος, κύριε Νόιγκερ!* (Αθήνα 1993,⁸ Εκδόσεις Πατάκη).

- Μπορείς να διαβάσεις και το βιβλίο της ίδιας συγγραφέως *Σπίτι για πέντε* (Εκδόσεις Πατάκη). Έχει διασκευαστεί, μάλιστα, και για την κρατική τηλεόραση.

9. **[Το καυκασιανό παραμύθι]:** Απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Ι.Δ. Ιωαννίδη *Το κορίτσι με τις δυο μητέρες* (Αθήνα 1995, Εκδόσεις Πατάκη).

• Το επίκαιρο ζήτημα της υιοθεσίας εξετάζεται και στα βιβλία της Ειρήνης Μάρρα *Μια ιστορία για δύο* (Εκδόσεις Καστανιώτη), της Φράνσης Σταθάτου *Η άλλη μάνα* (Εκδόσεις Καμπανά), και, για μικρότερα παιδιά, στο βιβλίο της Ιρίνας Κορσούνωφ *Το αλεπουδάκι του θάμνου*, σε μετάφραση της Σοφίας Κασσελάκη (Εκδόσεις Λωτός), και της Κάρμεν Ντε Ποσάδας *Το Κίβι* (Μετάφραση Τζένης Γαβαλάκη, Εκδόσεις Πατάκη).

Δ΄. ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ

1. **Η Βαγγελίτσα:** Από το ομώνυμο διήγημα της Έλλης Αλεξίου, που περιέχεται στα *Άπαντα* (τόμος 1ος:

Σκληροί αγώνες για μικρή ζωή, Αθήνα 1978,³ Εκδόσεις Καστανιώτη).

2. **Οι έλεγχοι:** Ομώνυμο κεφάλαιο από το βιβλίο των Σεμπέ και Γκοσινύ *Ο μικρός Νικόλας* (μετάφραση Νίκου Δαμιανίδη, Αθήνα 1978, Εκδόσεις Τεκμήριο).

• Τους ήρωες του κειμένου μπορείς να τους ξανασυναντήσεις και σε άλλα βιβλία της σειράς *Ο μικρός Νικόλας* (Εκδόσεις Τεκμήριο).

• Θέματα για το σχολικό περιβάλλον και τις σχέσεις δασκάλων και μαθητών εξετάζονται και σε άλλα διηγήματα της Έλλης Αλεξίου, επίσης στον 1ο τόμο των *Απάντων* της (*Σκληροί αγώνες για μικρή ζωή*, Εκδόσεις Καστανιώτη).

3. **Ένα σακί μαλλιά:** Απόσπασμα από το ομώνυμο μυθιστόρημα του Παντελή Καλιότσου (Αθήνα 1997, Εκδόσεις Πατάκη).

• Βιβλίο γραμμένο με το ίδιο πνεύμα είναι του Ι.Δ. Ιωαννίδη *Χωρίς κοτσάνι* (Εκδόσεις Κέδρος) και, ακόμη, της Θέτης Χορτιάτη *Ο δάσκαλος με το βιολί και το αστέρι* (Εκδόσεις Άγκυρα).

4. **[Η Ασπραδενή στο νέο σχολείο της]:** Αποσπάσματα από το μυθιστόρημα της Ευγενίας Φακίνου *Ασπραδενή* (Αθήνα 1989, ¹² Κέδρος).

• Για βιβλία που αναφέρονται στη σχολική ζωή μπορείς να συμβουλευτείς τις πληροφορίες του κειμένου Δ2. Ένα βιβλίο το οποίο αναφέρεται στην εσωτερική μετανάστευση και στις δυσκολίες που παρουσιάζει αυτή είναι της Άννας Γκέρτσου-Σαρρή, *Σπίτι δίχως αυλή* (Εκδόσεις Κέδρος). Γενικότερα όμως στη μετανάστευση, αλλά και στην αντιμετώπιση του παιδιού στο σχολείο, αναφέρονται τα βιβλία της Μαρίας Πυλιώτου *Τα δέντρα που τρέχουν...* (Εκδόσεις Καστανιώτη), και της Μαρούλας Κλιάφα *Δύσκολοι καιροί για μικρούς πρίγκιπες* (Εκδόσεις Καστανιώτη).

5. **Η βιβλιοθήκη μας:** Ομώνυμο κεφάλαιο από το μυθιστόρημα του Φιλίπ Μπαρμπώ *Ο Τυφλοπόντικας*, σε μετάφραση Σουλβάνας Ζερβακάκη (Αθήνα 1988, Εκδόσεις Νεφέλη).

• Γνώρισε ένα διαφορετικό δάσκαλο στο βιβλίο του Σπύρου Γκρίντζου *Ο φίλος μας ο Άυλος* (Εκδόσεις Πατάκη).

Ε΄. ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

1. **Παιδική μνήμη:** Αυτοτελές απόσπασμα από το πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου του Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη *Το μυθιστόρημα της κυρίας Έρσης* (Αθήνα 1992,⁴ Εκδόσεις Άγρα).

- Κείμενα σχετικά με την παιδική ηλικία και το μαγικό κόσμο της υπάρχουν άφθονα στο αφιέρωμα «Αναμνήσεις από την παιδική ηλικία» του περιοδικού *Η Λέξη* (τόμος ΙΗ΄ τεύχος 148, Νοέμβρης-Δεκέμβρης 1998).
- Σχετικό με το θέμα μας βιβλία είναι: *Το καπλάνι της βιτρίνας* της Άλκης Ζέη (Εκδόσεις Κέδρος), *Τα στενά παπούτσια* της Ζωρζ Σαρή (Εκδόσεις Κέδρος) και *Το γειτονόπουλο του καλοκαιριού* του Ντίνου Δημόπουλου (Εκδόσεις Πατάκη).

2. **Πώς ήθελα:** Το ποίημα βρίσκεται στη συλλογή «Παιδιάτικα» στο βιβλίο του Λέκα Αρβανίτη Μαλλιάρου (= Αλέξανδρου Πάλλη) *Κούφια καρύδια* (Λίβερπουλ 1915, The Liverpool Booksellers Co., Ltd.).

3. [**Ένα γράμμα στη Μίνα**]: Το γράμμα περιέχεται στο βιβλίο Σεφέρης και *Μαρώ -Αλληλογραφία, Α΄ 1936-1940* (φιλολογική επιμέλεια Μ.Ζ. Κοπιδάκης, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου, 1989).

- Για να γνωρίσεις καλύτερα τον «επιστολογράφο» Γιώργο Σεφέρη, διάβασε το βιβλίο *Γιώργος Σεφέρης ο θαλασσινός φίλος μας* (Κείμενα, Επιλογή κειμένων, Γενική επιμέλεια Ειρήνης Βοκοτοπούλου, Αθήνα 1998, ΕΚΕΒΙ-ΥΠΠΟ).

4. **Οι κάλοι της Κλάρας:** Απόσπασμα από το βιβλίο του Ντιμίτερ Ινκιοφ *Η αδερφή μου η Κλάρα και ο φύλακας άγγελός της*, σε μετάφραση της Ρένας Καρθαίου (Αθήνα 1990, Εκδόσεις Πατάκη).

- Αναζήτησε με τους γονείς σου και διαβάστε μαζί το διήγημα του Ιωάννη Κονδυλάκη «Ο επικήδειος» (Ιωάννου Δ. Κονδυλάκη, *Τα άπαντα*, τόμος Α΄ Αθήνα 1961).
- Επίσης, διάβασε το βιβλίο της Ευγενίας Φακίνου *Μια μικρή καλοκαιρινή ιστορία* (Εκδόσεις Κέδρος). Θα δεις αν άλλαξε η ζωή τριών παιδιών όταν, πηγαίνοντας για τις συνηθισμένες διακοπές τους στη Ναύπακτο, είδαν ότι κάποιος έλειπε...

5. **Η καρδούλα:** Διήγημα από το ομώνυμο βιβλίο της Σοφίας Ι. Φίλντιση (Αθήνα 1995, Εκδόσεις Πατάκη).

- Το πέταγμα του αποκριάτικου αετού υπάρχει και στο βιβλίο του Παντελή Καλιότσου *Ένα σακί μαλλιά* (Εκδόσεις Πατάκη). Επίσης, μια ανάλογη διασκεδαστική ιστορία που μπορείς να τη διαβάσεις και σ' ένα μικρότερο παιδί, θα συναντήσεις και στο βιβλίο της Ζωής Βαλάση *Τα μαγικά μολύβια* (Εκδόσεις Κέδρος).
- Για έργα σχετικό με τους τσιγγάνους κοίτα στο κείμενο 17 και στις πληροφορίες του.

ΣΤ΄. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

1. **Οι ψαράδες που έπιασαν μια πέτρα:** Υπάρχει στο βιβλίο *Αισώπου μύθοι*, τόμος Α΄ (Εισαγωγή-μεταγραφή στα νέα ελληνικά Τάσου Βουρνά, Αθήνα 1984, Εκδόσεις Αφών Τολίδη).

- Μπορείς να αναζητήσεις μύθους του Αισώπου στα βιβλία της Έλλης Αλεξίου *Μύθοι του Αισώπου* (Εκδόσεις Καστανιώτη), του Νίκου Μαραγκού *Ελληνικοί μύθοι και Αίσωπος* (Εκδόσεις Δωρικός), και θεατροποιημένους στο βιβλίο του Γιάννη Νεγρεπόντη *Ο φίλος μας ο Αίσωπος* (Εκδόσεις Κέδρος).

2. **Ο κάβουρας και η μάνα του:** Κι αυτός ο μύθος βρίσκεται στο παραπάνω βιβλίο.

- Μπορείς ακόμη να διαβάσεις μύθους, που οι συγγραφείς τους έχουν επηρεαστεί από τον Αίσωπο, στα βιβλία: Λεονάρντο Ντα Βίντσι, *Μύθοι και ιστορίες* (μετάφραση – έμμετρη απόδοση Χάρη Σακελλαρίου, Εκδόσεις Καστανιώτη), και *Οι μύθοι του Λαφονταίν* (απόδοση Γαλάτειας Γρηγοριάδου–Σουρέλη, Εκδόσεις Πατάκη).

- Επίσης, μύθους του Αισώπου μπορείς να ακούσεις από κασέτες των Εκδόσεων Ε. Μόκας – Μορφωτική.

3. **Οι γκιόνηδες:** Το ποίημα περιέχεται στο βιβλίο: *Τυπάλδος Άπαντα* (Ανασύλωσε Ντίνος Κονόμος, Αθήνα 1953, Εκδόσεις Πηγής).

4. **Η Ηλιογέννητη:** Παραμύθι από το βιβλίο του Στράτη Μυριβήλη *Το γαλάζιο βιβλίο* (Αθήνα χ.χ.,⁵ Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»).

5. **Η Σακοράφα:** Παραμύθι του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν (*Ιστορίες και παραμύθια*, σε μετάφραση από τα αγγλικά του Ερρίκου Μπελιέ, Αθήνα 1993, Ωκεανίδα).

- Διάβασε το παραμύθι του Ιρλανδού συγγραφέα Όσκαρ Ουάιλντ «Η σπουδαία ρουκέτα», στο βιβλίο του *Ιστορίες για παιδιά*, σε μετάφραση της Άννας Παπασταύρου (Εκδόσεις Παπαδόπουλος).

6. **[Το παιχνίδι της μεταμφίεσης]**: Κεφάλαιο από το βιβλίο του Μισέλ Τουρνιέ *Ο Παρασκευάς ή η πρωτόγονη ζωή*, σε μετάφραση του Δημήτρη Ραυτόπουλου (Αθήνα 1996,¹⁷ Εκδόσεις Πατάκη).

• Αν θέλεις να διαβάσεις και άλλα βιβλία με ήρωα το Ροβινσόνα Κρούσο, στην Ελλάδα κυκλοφορούν πολλές μεταφράσεις και διασκευές. Μία από αυτές είναι ο Ροβινσόνας Κρούσος του Ντάνιελ Ντεφόε (διασκευή Λ. Γιαννόπουλου, Εκδόσεις Ρέκος). Επίσης, πολλοί συγγραφείς (όπως και ο Μισέλ Τουρνιέ), από όλο τον κόσμο, έχουν γράψει βιβλία επηρεασμένοι από το Ροβινσόνα του Ντάνιελ Ντεφόε. Για παράδειγμα, ο Ιούλιος Βερν το βιβλίο *Ο θείος Ροβινσόνας* (μετάφραση Ελένης Ζαΐμη, Εκδόσεις «Μύθος» – Λιβάνη), και ο Αντρέ Λωρί το βιβλίο *Ο μικρός Ροβινσών Κρούσος* (Μετάφραση Γρ. Ξενοπούλου, Εκδόσεις Μπίρης).

7. **Η καλόγρια η τσιγγάνα**: Ποίημα του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα, μεταφρασμένο από τον Οδυσσέα Ελύτη στο βιβλίο του *Τα Ρω του έρωτα* (Αθήνα 1986,³ ύψιλον/βιβλία).

• Το ποίημα αυτό, όπως και άλλα από τα *Ρω του έρωτα*, έχουν μελοποιηθεί από το Μίκη Θεοδωράκη στο δίσκο *Romancero gitano* (LYRA), και από το Λίνο Κόκοτο στο δίσκο *Το θαλασσινό τριφύλλι* (LYRA).

8. **[Ο γιος]**: Αποσπάσματα από το μυθιστόρημα του Νίκου Καζαντζάκη, *Αναφορά στον Γκρέκο* (Αθήνα χ.χ.,⁶ Εκδόσεις Ελ. Καζαντζάκη).

Ζ΄. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

1. **[Η αγάπη]:** Αποστόλου Παύλου, *Α΄ Προς Κορινθίους επιστολή*, κεφ. 13, στίχοι 1-13 (Καινή Διαθήκη. *Το πρωτότυπο κείμενο με μετάφραση [της βιβλικής Εταιρείας] στη δημοτική, Βιβλική Εταιρεία, Αθήνα, χ.χ).*

- Απόλαυσε τη μουσική του Πράισνερ (δίσκος VIRGIN) από την κινηματογραφική ταινία του Κριστόφ Κισλόφσκι *Το μπλε*, όπου υπάρχουν αποσπάσματα από την *Α΄ Προς Κορινθίους επιστολή* του Αποστόλου Παύλου
- Από το βιβλίο του Γιώργη Κρόκου *Φυσαρμόνικες* (Βιβλιοπωλείον της «Εστίας») διάβασε το ποίημα «Αγάπη...».

2. **Ένας Θεός:** Το ποίημα περιέχεται στα *Άπαντα* του Κωστή Παλαμά («Τα μάτια της ψυχής μου», πρώτος τόμος, Αθήνα, χ.χ., 3η έκδοση, Εκδόσεις Μπίρης).

- Από το βιβλίο της Σέλμα Λάγκερλεφ *Τα χριστουγεννιάτικα τριαντάφυλλα* (απόδοση Λητώ Τσεκούρα, Εκδόσεις Καστανιώτη) διάβασε αποσπάσματα στην τάξη σου.
- Ακούστε στην τάξη σας το δίσκο *Χριστός γεννάται. Κάλαντα, τροπάρια, νησιώτικα τραγούδια και αναγνώσματα* με την παιδική χορωδία του Γιάννη Τσιαμούλη (LYRA)· ή το δίσκο *Βυζαντινοί ύμνοι των Χριστουγέννων* (Σύλλογος προς Διάδοσιν της Εθνικής Μουσικής).

3. **Τα Χριστούγεννα του Τα Κι Κο:** Διήγημα από τη συλλογή της Ειρήνης Μάρρα *Η τριλογία του δίφραγκου* (Αθήνα 1984,⁴ Κέδρος).

- Βιβλία με θέμα τους τα Χριστούγεννα και τις άλλες γιορτές του Δωδεκαήμερου υπάρχουν: του Κάρολου Ντίκενς *Χριστουγεννιάτικη ιστορία* (Εκδόσεις «Μύθος» - Λιβάνη), του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη *Τα χριστουγεννιάτικα διηγήματα* (Εκδόσεις Άγκυρα), και του Χάρη Σακελλαρίου (ανθολογία) *Διηγήματα Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς, Φώτων* (Εκδόσεις Καστανιώτη).
- Διάβασε στο μικρό αδελφό ή στη μικρή αδελφή σου το βιβλίο της Ευγενίας Φακίνου *Το αστέρι των Χριστουγέννων* (Εκδόσεις Κέδρος).

4. **Μοραϊτικά κάλαντα:** Κάλαντα από το βιβλίο της Αγγελικής Σπυρ. Καψάσκη – Μακρή, *Ανθολογία σχολικών τραγουδιών* (Αθήνα 1991,³ Εκδόσεις «Καψάσκη»).

- Τα κάλαντα αυτά, όπως και διάφορα χριστουγεννιάτικα και πρωτοχρονιάτικα τραγούδια, περιέχονται στην κασέτα *Να τα πούμε; Χριστουγεννιάτικα – πρωτοχρονιάτικα τραγούδια και κάλαντα*, σε μουσική της Αγγελικής Καψάσκη - Μακρή.

5. **Τα γόνατα του Ιησού:** Ποίημα του Νικηφόρου Βρεττάκου από το βιβλίο του *Τα ποιήματα* (τόμος δεύτερος, Αθήνα 1984,² Τρία Φύλλα).

6. **Η Ανάσταση του Ιησού:** Απόσπασμα από τον ομότιτλο ύμνο του Ρωμανού του Μελωδού, που βρίσκεται στο βιβλίο *Τρεις ύμνοι* (Εισαγωγή – Μετάφραση Κυριάκος Χαραλαμπίδης, Αθήνα 1997, Εκδόσεις Άγρα).

- Διάβασε το βιβλίο του Λούδ Ντάγκλας *Ο χιτών*, που έχει γυριστεί και κινηματογραφική ταινία (απόδοση Μ. Ψαρρά, Εκδόσεις Άγκυρα). Επίσης, ύμνους σχετικούς με το Πάσχα μπορείς να ακούσεις στο δίσκο *Βυζαντινοί ύμνοι Επιταφίου και Πάσχα* (Σύλλογος προς Διάδοσιν της Εθνικής Μουσικής).

7. **Τα κόκκινα αυγά:** Γρηγορίου Ξενόπουλου, *Αθηναϊκά επιστολαί* (Από το περιοδικό *Η Διάπλασις των Παίδων*, περίοδος Β΄, τόμος 32ος, αρ. 21, Απρίλης του 1925).

8. **Τ' αγνάντεμα:** Απόσπασμα από το ομότιτλο διήγημα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη (*Άπαντα*, τόμος τρίτος, κριτική έκδοση: Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος, Αθήνα 1984, Εκδόσεις Δόμος).

Η΄. ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

1. [Συνάντηση με το Διγενή Ακρίτα]:

Αποσπάσματα από τη μυθιστορηματική βιογραφία της Μαρίας Λαμπαδαρίδου-Πόθου, *Νικηφόρος Φωκάς* (Αθήνα 1997,⁴ Κέδρος).

- Ενα βιβλίο με εικόνες, που περιγράφει τη ζωή και τα κατορθώματα του θρυλικού ήρωα είναι Ο Βασίλειος Διγενής Ακρίτας της Ελένης και του Δημήτρη Καλοκύρη (Εκδόσεις Κέδρος).
- Για τα χρόνια του Βυζαντίου μιλάνε και τα μυθιστορήματα της Πηνελόπης Δέλτα *Στον καιρό του Βουλγαροκτόνου* (Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»), και του Χάρη Σακελλαρίου *Η φωτιά που δεν σβήνει* (Εκδόσεις Καστανιώτη).

2. [Ο Μυστράς]: Απόσπάσματα από το βιβλίο του Κώστα Ουράνη, *Ταξίδια, Ελλάδα* (Αθήνα, 8η έκδοση, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»).

• Ταξίδεψε στην Ελλάδα με το βιβλίο του Ζαχαρία Παπαντωνίου *Ταξίδια* (Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»). Στο μυθιστόρημα της Μάρως Λοΐζου *Το αθάνατο νερό* (Εκδόσεις Κέδρος) θα γνωρίσεις την Ελλάδα μέσα από τους μύθους και την παράδοσή της. Αν όμως θέλεις να πας στην Ευρώπη, υπάρχουν βιβλία του Νίκου Καζαντζάκη (Εκδόσεις Ελ. Καζαντζάκη) για πολλές χώρες (π.χ. Αγγλία, Ισπανία, Ιταλία). Επίσης, υπάρχει και το βιβλίο του Γιώργου Θεοτοκά *Ταξίδι στη Μέση Ανατολή και στο Άγιον Όρος* (Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»).

3. **Της Λένως του Μπότσαρη:** Δημοτικό τραγούδι από το βιβλίο του Ν.Γ. Πολίτου, *Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού*, σελ. 11, Εν Αθήναις 1914, Τυπογραφείον «Εστία».

• Στη συλλογή του Ν.Γ. Πολίτη υπάρχουν πολλά δημοτικά τραγούδια που αναφέρονται στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και στην Ελληνική Επανάσταση του 1821.
• Για τη συμμετοχή των γυναικών στον Αγώνα του 1821 διάβασε το ιστορικό αφήγημα της Λιλίκας Νάκου Μόσχω Τζαβέλλα (Εκδόσεις Καστανιώτη).

4. **Οι ελεύθεροι πολιορκημένοι:** Από το ομώνυμο ποίημα του Διονύσιου Σολωμού, που περιέχεται στο βιβλίο *Ποιήματα και πεζά* (Επιμέλεια – Εισαγωγές Στυλιανός Αλεξίου, Αθήνα 1994, Στιγμή).

• «Οι ελεύθεροι πολιορκημένοι» έχουν μελοποιηθεί από το Γιάννη Μαρκόπουλο (δίσκος EMI). Επίσης, μέρη του ποιήματος έχουν μελοποιηθεί από το Χρήστο Λεοντή (δίσκος *Παραστάσεις*, της MINOS-EMI).
• Για να κατατοπιστείς σχετικά με την εποχή και τη ζωή του ποιητή, διάβασε το βιβλίο για παιδιά της Αγγελικής Βαρελλά *Διονύσιος Σολωμός* (Εκδόσεις Πατάκη).

5. **Ο φιλόπατρις:** Στροφές από την ομότιπλη ωδή του Ανδρέα Κάλβου (Ωδαί – Λυρικά – Απόσπασμα άτιτλου ποιήματος. Φιλολογική επιμέλεια Γιάννης Δάλλας, Αθήνα 1997, Ωκεανίδα).

• Ποιήματα του Ανδρέα Κάλβου έχει μελοποιήσει ο Μίκης Θεοδωράκης (στο δίσκο *Τα τραγούδια του αγώνα*, της MINOS).

6. **Ο ξένος:** Ποίημα από το βιβλίο του Άγγελου Σικελιανού *Λυρικός βίος*, τόμος ΣΤ΄ (Αθήνα 1978, Ίκαρος).

• Διάβασε το ποίημα του Γιώργου Σεφέρη «Ο γυρισμός του ξενιτεμένου», που περιέχεται στο βιβλίο του *Ποιήματα* (Αθήνα 1972,⁸ Ίκαρος).

7. **Ο μικρός μπουρλοτιέρης:** Απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Γαλάτειας Γρηγοριάδου – Σουρέλη *Ο μικρός μπουρλοτιέρης* (Αθήνα 1997,⁹ Εκδόσεις Πατάκη).

• Άλλα παιδικά βιβλία που αναφέρονται στους αγώνες το 1821 είναι της Γιολάντας Πατεράκη *Ψαριανό 'ναι το καράβι* (Εκδόσεις Ευρωεκδοτική), της Ελένης Χωρεάνθη *Μεσολόγγι, η πολιτεία του νερού* (Εκδόσεις Καλέντης), και του Τάκη Λάππα *Παπαφλέσσας* (Εκδόσεις Πατάκη).

8. **[Είμαστε εις το «εμείς»]:** Απόσπασμα από το βιβλίο *Απομνημονεύματα του στρατηγού Ιωάννου Μακρυγιάννη* (Πρόλογος – Επιμέλεια Γιάννη Βλαχογιάννη, Αθήνα, χ.χ., Εκδόσεις Ιστορική Έρευνα).

9. **Μπαρμπαγιάννη Μακρυγιάννη:** Ποίημα του Νίκου Γκάτσου από το βιβλίο *Φύσα αεράκι φύσα με, μη χαμηλώνεις ίσαμε* (Αθήνα 1988,⁴ Ίκαρος).

• Το ποίημα έχει μελοποιηθεί από το Σταύρο Ξαρχάκο και υπάρχει στο δίσκο *Νίκος Ξυλούρης – Συλλογή*, της MINOS-EMI. Επίσης, στίχοι του Μάνου Ελευθερίου για το Μακρυγιάννη έχουν μελοποιηθεί από τον Ηλία Ανδριόπουλο (δίσκος *Γράμματα στο Μακρυγιάννη και άλλα λαϊκά*, της LYRA), ενώ το κείμενο «Ο ήλιος εβασίλεψε» από τα *Απομνημονεύματα* του Μακρυγιάννη υπάρχει στο δίσκο του Χρήστου Λεοντή *Παραστάσεις*, της MINOS-EMI.

10. **[Οι πρόσφυγες]**: Αποσπάσματα από το μυθιστόρημα της Διδώς Σωτηρίου *Μέσα στις φλόγες* (Αθήνα 1993,²⁵ Κέδρος).

• Διάβασε εσύ και οι γονείς σου και συζητήστε ένα από τα παρακάτω βιβλία:

α. Με θέμα τη Μικρασιατική καταστροφή, της Ελένης Δικαίου *Τα κοριτσάκια με τα ναυτικά* (Εκδόσεις Ακρίτας).

β. Με θέμα την προσφυγιά, του Στρατή Τραγάκη «*Σαρακήνικο*» (Εκδόσεις Κέδρος), και της Λότης Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου *Για την άλλη πατρίδα* (Εκδόσεις Πατάκη).

11. **Ένας στρατιώτης μουρμουρίζει στο αλβανικό μέτωπο**: Το ποίημα αυτό του Νικηφόρου Βρεττάκου προέρχεται από το βιβλίο του *Τα ποιήματα* (τόμ. πρώτος, Αθήνα 1984,² Τρία φύλλα).

12. **[Στα βουνά της Αλβανίας]**: Απόσπασμα από το βιβλίο του Γιάννη Μπεράτη *Το πλατύ ποτάμι* (Αθήνα 1973, Ερμής).

13. **[Η παρέλαση]:** Απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Άλκης Ζέη *Ο Μεγάλος περίπατος του Πέτρου* (Αθήνα 1987,³² Κέδρος).

- Για την περίοδο της Κατοχής και της Αντίστασης ακούστε τα *Τραγούδια του δρόμου* του Μάνου Λοΐζου (δίσκος της MINOS), και την *Καταχνιά* του Χρήστου Λεοντή (επίσης της MINOS).
- Για εκείνα τα χρόνια μιλά και το μυθιστόρημα της Ειρήνης Μάρρα *Το άδειο μπουκάλι* (Εκδόσεις Πατάκη).

14. **Τα κουλουράκια:** Ομώνυμο κεφάλαιο από το μυθιστόρημα της Ζωρζ Σαρή *Κόκκινη κλωστή δεμένη...* (Αθήνα 1997,⁹ Εκδόσεις Πατάκη).

- Βιβλία με θέμα το έπος του 1940 και την Κατοχή είναι *Το σύνθημα «σαράντα κόσκινα»* της Σούλας Ροδοπούλου (Εκδόσεις Ε. Μόκας – Μορφωτική), της Ζωρζ Σαρή *Όταν ο ήλιος* (Εκδόσεις Πατάκη), και του Μανόλη Κορνήλιου *Πολύ ωραίο τ' όνομά σου ελευθερία* (Εκδόσεις Καστανιώτη).

15. **Λαός:** Το ποίημα περιέχεται στο βιβλίο του Γιάννη Ρίτσου *Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας* (Αθήνα 1987,¹¹ Εκδόσεις Κέδρος).

16. **[Η εξέγερση]:** Αποσπάσματα από το βιβλίο της Μαργαρίτας Λυμπεράκη, *Το μυστήριο* (Αθήνα, χ.χ., Κέδρος).

- Βιβλία που αναφέρονται στην εποχή της δικτατορίας (1967-1974) και στην εξέγερση του Πολυτεχνείου είναι: της Μαρούλας Κλιάφα *Οι πελαργοί θα ξανάρθουν* (Εκδόσεις Κέδρος), και της Βούλας Μάστορη *Κάτω απ' την καρδιά της* (Εκδόσεις Πατάκη).

- Εσύ και οι συμμαθητές σου μπορείτε να ετοιμάσετε μια γιορτή για το Πολυτεχνείο, διαβάζοντας, ανάμεσα στα άλλα, αποσπάσματα από τα μυθιστορήματα που αναφέραμε, και τραγουδώντας μελοποιημένα ποιήματα του Μίκη Θεοδωράκη από τους δίσκους *Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας* (MINOS), και *Τα τραγούδια του αγώνα* (MINOS).
- Στον αγώνα των νέων παιδιών στο Πολυτεχνείο αναφέρεται και το βιβλίο της Ζωρζ Σαρή *Τα γενέθλια* (Εκδόσεις Πατάκη).

Θ΄. ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

1. Παιδικά νανουρίσματα:

Από το βιβλίο του Νίκου Βλ. Σφυρόερα *Δημοτικά τραγούδια από τ' Απεράθου της Νάξου* (Αθήνα 1983, έκδοση του «Απεραθίτικου Συλλόγου»).

- Νανουρίσματα υπάρχουν στο δίσκο του Μάνου Χατζιδάκι *Ματωμένος γάμος*, σε ποίηση του Φ. Γκαρθία Λόρκα, σε μετάφραση Νίκου Γκάτσου (EMI), και στο δίσκο *Αχ... έρωτα*, του Χρήστου Λεοντή (EMI), σε ποίηση και πάλι του Φ. Γκαρθία Λόρκα. Επίσης, ένα ξένο νανούρισμα («Arrogo», παραδοσιακό ισπανικό νανούρισμα) μπορείς να ακούσεις στο δίσκο *Τραγούδια της Μεσογείου* της Σαβίνας Γιαννάτου (LYRA).

2. **Παροιμιόμυθοι:** Οι παροιμιόμυθοι προέρχονται από το βιβλίο *Νεοελληνικοί παροιμιόμυθοι* (επιμέλεια Δημ. Σ. Λουκάτος, Αθήνα 1972, Εκδόσεις Ερμής).

• Δες το καταστάλαγμα της λαϊκής σοφίας στο βιβλίο του Άξελ Σέφλερ *Παροιμίες απ' όλο τον κόσμο*, σε μετάφραση της Κούλας Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου (Εκδόσεις Πατάκη). Επίσης, διάβασε μύθους και θρύλους στα βιβλία του Τάσου Παπαποστόλου *Μύθοι, θρύλοι, παραδόσεις* (Εκδόσεις Άγκυρα), και της Δανάης Τσουκαλά *Μύθοι και θρύλοι από τα νησιά μας* (Εκδόσεις Κέδρος).

3. **Λιανοτράγουδα:** Ν.Γ. Πολίτου, *Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού*, ό.π., σελ. 165-174.

• Λιανοτράγουδα έχει μελοποιήσει ο Μάνος Χατζιδάκις στο δίσκο του *Ο μεγάλος Ερωτικός* (LYRA – NOTOS).

4. **Κάποτε ριζώνουν και τα λόγια:** Λαϊκό παραμύθι από το βιβλίο *Ελληνικά παραμύθια* (εκλογή Γ.Α. Μέγα, εικόνες Φώτη Κόντογλου και Ράλλη Κοψίδη, έκδοσις δευτέρα επηυξημένη, Αθήνα, χ.χ., Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»).

• Παραμύθια μπορείς να βρεις στα βιβλία *Παραμύθια του λαού μας*, Επιμέλεια Γιώργου Ιωάννου (Εκδόσεις Ερμής). Μάθε ένα από αυτά και ζήτησε να το αφηγηθείς στην τάξη σου.

5. **Ο κυρ Λάζαρος κι οι δράκοι:** Ηπειρώτικο παραμύθι από τη συλλογή *Παραμύθια του λαού μας* (επιμέλεια Γιώργος Ιωάννου, Αθήνα 1979, Ερμής).

• Παραμύθια από διάφορα μέρη της Ελλάδας περιέχουν και τα βιβλία της Αυγής Παπάκου – Λάγου *Ελληνικά λαϊκά παραμύθια* (Εκδόσεις Καλέντης), καθώς και του Β.Δ. Αναγνωστόπουλου *Λαϊκά παραμύθια* (Εκδόσεις Καστανιώτη). Παραμύθια λαϊκά, διασκευασμένα, υπάρχουν και στο βιβλίο *Τα σιδερένια παπούτσια* (Εκδόσεις Πατάκη), που έγραψε ο Μάνος Κοντολέων.

6. **[Μπροστά στις Καρυάτιδες]:** Ποίημα από το βιβλίο: *Πολέμης Άπαντα τα πρωτότυπα ποιητικά και θεατρικά* (Αναστύλωσε Γ. Βαλέτας, Αθήνα 1970, Δωρικός).

• Για τα μάρμαρα του Παρθενώνα έχουν γράψει η Άλκη Ζέη το βιβλίο *Η Αλίκη στη χώρα των μαρμάρων* (Εκδόσεις Κέδρος) , και ο Χρήστος Σκανδάλης το βιβλίο *Η μαρμαρένια κόρη κλαίει*.

Γ'. ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑ

1. **Ειρήνη:** Απόσπασμα από το ομώνυμο ποίημα, που υπάρχει στο βιβλίο του Γιάννη Ρίτσου *Ποιήματα 1941-1958* (τόμος Β' Αθήνα 1984, ¹⁷ Κέδρος).

• Ποιήματα για την ειρήνη υπάρχουν στις ποιητικές συλλογές του Νικηφόρου Βρεττάκου *Ο Διακεκριμένος πλανήτης* (Εκδόσεις Τρία Φύλλα), και του Τζιάννι Ροντάρι *Φλυαρίες ανάμεσα στον ουρανό και τη γη*, τόμοι 1-2 (απόδοση Άννας Κωστάλα – Μαργαριτοπούλου, Εκδόσεις Τεκμήριο). Υπάρχουν και ανθολογίες ποιημάτων για την ειρήνη, όπως *Η ειρήνη στο σύγχρονο κόσμο* (Έκδοση της Επιτροπής Ειρήνης Λογοτεχνών), και του Σπύρου Κοκκίνη *Ποιητική ανθολογία ειρήνης* (Εκδόσεις Gutenberg).

• Επίσης, τραγούδια αφιερωμένα στην ειρήνη περιέχονται στο δίσκο *Καραμελοχώρα* του Γιώργου Μενέλαου – Μαρίνου (Columbia), και στην κασέτα *Τα τραγούδια της ειρήνης. Φιλειρηνικά και οικολογικά*, σε μουσική της Κικής Καψάσκη – Μακρή (Επιμέλεια Θανάσης Ντζούφρας).

2. Όνειρα με χαρταετούς και περιστέρια: Κεφάλαιο από το ομώνυμο βιβλίο του Φερεϋντούν Φαριάντ , σε απόδοση του Γιάννη Ρίτσου (Αθήνα 1988, Κέδρος).

• Και στο βιβλίο του Χρήστου Μπουλώτη *Το στρατιωτάκι που ήθελε να γίνει αρχιτέκτονας και ποιητής* (Εκδόσεις Λωτός), κυριαρχεί η ειρήνη μαζί με την ποίηση και το όνειρο.

3. Η Ευρώπη κι ο ταύρος: Από το βιβλίο του Χάρη Σακελλαρίου *Μυθικά χαμόγελα* (Αθήνα 1985, Εκδόσεις Πατάκη).

• Ο μύθος της Ευρώπης παρουσιάζεται και στα βιβλίο *Ευρώπη – Ελληνική μυθολογία των Αδελφών Στεφανίδη* (Εκδόσεις Σίγμα).

4. [Η Ευρώπη]: Αποσπάσματα από το βιβλίο του Ζακ Λε Γκοφ *Μια αφήγηση για παιδιά και νέους*, σε μετάφραση Βάσια Τσοκόπουλου (επιμέλεια ελληνικής έκδοσης Μ. Αποστολοπούλου – Β. Τσοκόπουλος, Αθήνα 1997, Ελληνικά Γράμματα).

• Διάλεξε μια ιστορία από το βιβλίο *Στο γαλαξία της Ενωμένης Ευρώπης* (Εκδόσεις Άγκυρα) και παρουσίασέ την στην τάξη σου με τη συνεργασία του συγγραφέα. Παράλληλα, με τη βοήθεια του δασκάλου σας διοργανώστε στην τάξη μια έκθεση με λογοτεχνικά βιβλία και βιβλία γνώσεων σχετικά με την Ευρώπη.

• Βιβλία που στηρίζονται σε παλιά λαϊκά παραμύθια και δίνουν πληροφορίες για τις γιορτές και τις παραδόσεις πολλών λαών του κόσμου (και ευρωπαϊκών ανάμεσα σ' αυτούς), έχει γράψει η Μάρω Λοΐζου. Περιλαμβάνονται στη σειρά Ένα παραμύθι μια χώρα (Εκδόσεις Κέδρος).

5. Η Βροχούλα, ο Μουντζούρης κι ένα

χριστουγεννιάτικο όνειρο: Παραμυθική ιστορία του Χρήστου Μπουλώτη από το βιβλίο του *Επτά ιστοριούλες γιορτινές και παράξενες, επτά* (Αθήνα 1991, Εκδόσεις «γνώση»).

• Μια διαφορετική, πρωτότυπη όψη των Χριστουγέννων θα βρεις στο βιβλίο του Τζιάννι Ροντάρι *Ο πλανήτης των χριστουγεννιάτικων δέντρων* (Εκδόσεις Πατάκη).

6. **Το χαμογελαστό συννεφάκι:** Ομώνυμο κεφάλαιο από το βιβλίο της Μάρως Λοΐζου *Οι περιπέτειες του Χαμόγελου* (Αθήνα 1984,⁵ Κέδρος).

• Μια θαυμαστή φιλία μεταξύ δύο παιδιών διαφορετικής εθνικότητας θα συναντήσουμε στο μυθιστόρημα της Φιλίσας Χατζηχάννα, *Η Ντιντόν, ο Παβελάκης μου κι εγώ* (Εκδόσεις Καστανιώτη).

• Ένα βιβλίο που έχει ως θέμα τη διαπολιτισμικότητα (μέσα από τη φιλία ατόμων διαφορετικών εθνοτήτων) είναι του Ι.Δ. Ιωαννίδη *Τα τρία παιδιά* (Εκδόσεις Καστανιώτη). Για μικρότερα παιδιά, αλλά και για μεγάλους, είναι το βιβλίο που αναφέρεται στη διαφορετικότητα και στην αναγκαιότητα κατανόησης του άλλου, με τίτλο *Το κάτι άλλο* της Κάθριν Κέιβ (μετάφραση Ρένας Τουρκολιά – Κυδωνιέως, Εκδόσεις Πατάκη).

7. **[Οι φίλοι μας οι τσιγγάνοι]:** Απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Ελένης Σαραντίτη *Ο κήπος με τ' αγάλματα* (Αθήνα 1997,⁸ Εκδόσεις Καστανιώτη).

• Σας πληροφορούμε ότι το βιβλίο της Ελένης Σαραντίτη παρουσιάστηκε σε συνέχειες και στην τηλεόραση.

- Βιβλία με ήρωες τσιγγάνους είναι: της Μαρούλας Κλιάφα *Ο κόσμος βαριέται να διαβάσει θλιβερές ιστορίες* (Εκδόσεις Κέδρος), και του Μπερτράν Σολέ *Η τσιγγάνικη φλογέρα* (Εκδόσεις Καστανιώτη).
- Σύστησε σε ένα μικρότερο παιδί το βιβλίο του Ούβε Σέφλερ *Ο άνθρωπος με την κόκκινη μύτη* (Εκδόσεις Μίνωας). Αναφέρεται στο σεβασμό της διαφορετικότητας του άλλου.

ΙΑ΄. ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

1. **Η καλλονή με το φιδίσιο κορμί:** Από το βιβλίο της Ειρήνης Μάρρα, *Μυθικά τέρατα* (Αθήνα 1993, Εκδόσεις «γνώση»).

- Για την Τιτανομαχία διάβασε το βιβλίο *Τιτανομαχία*, της σειράς «Ελληνική Μυθολογία» των αδελφών Στεφανίδη (Εκδόσεις Σίγμα).
- Επίσης, στη δημιουργία του κόσμου στη μυθολογία άλλων λαών αναφέρεται η Λίτσα Ψαραύτη στο βιβλίο της *Οι τελευταίοι ήρωες* (Εκδόσεις Πατάκη), καθώς και το βιβλίο *Παραμύθια από το Μεξικό* (Μετάφραση Κατερίνας Χριστοδούλου, Εκδόσεις Απόπειρα).

2. **(Ταξίδια γεμάτα περιπέτειες):** Αυτοτελή αποσπάσματα από το βιβλίο του Λουκιανού *Αληθινή ιστορία*, σε μετάφραση του Δημήτρη Καλοκύρη (Αθήνα 1992,³ ύψιλον/βιβλία).

- Πολλά φανταστικά στοιχεία για τη φύση και τα ζώα μπορεί να βρει κανείς στη *Βιβλιοθήκη του Απολλόδωρου* (Εκδόσεις Αφών Τολίδη), που έζησε το 2ο μ.Χ. αιώνα.

- Ορισμένα βιβλία σύγχρονης επιστημονικής φαντασίας είναι: της Βούλας Μάστορη *Ο κα-λεσμένος* (Εκδόσεις «γνώση»), του Γιάννη Μπάρτζη *UFO στα Διγελιώτικα* (Εκδόσεις Καστανιώτη), της Κίρας Σίνου *Το μεγάλο πείραμα* (Εκδόσεις Κέδρος), και της Άννας Σαφιλίου *Το μυστικό του Σίμου* (Εκδόσεις Κέδρος).
- Ένα διαφορετικό ταξίδι, γεμάτο περιπέτεια και φαντασία, θα βρεις στο βιβλίο *Δομήνικος* (Εκδόσεις Πατάκη), που έγραψε ο Μάνος Κοντολέων.

3. **[Στρατός για... κλάματα]:** Απόσπασμα από το εικονογραφημένο περιοδικό: Γκοσινύ – Ουντερζό, *Ο Αστερίξ και η Κλεοπάτρα*, σε μετάφραση του Αργύρη Χιόνη (Αθήνα 1980, Τάσος Ψαρόπουλος, ANGLO-HELLENIC AGENCY).

4. **Το άρρωστο άλογο:** Πεζοτράγουδο από το βιβλίο του Ζαχαρία Παπαντωνίου *Πεζοί ρυθμοί* (Αθήνα, χ.χ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»).

5. **[Η θλιμμένη αγελάδα]:** Απόσπασμα από το βιβλίο του Ευγένιου Τριβιζά *Ο Ταύρος που έπαιζε πίπιζα* (Αθήνα 1996,⁴ Κέδρος).

6. **Ο παράξενοςπραματευτής:** Παραμύθι από το βιβλίο της Ζωής Βαλάση *Ήλιος ήλιος και βροχή* (Αθήνα 1982, Κέδρος).

- Για τις μαγικές λέξεις που ανοίγουν τις καρδιές των ανθρώπων γράφει η Μαρούλα Κλιάφα στο βιβλίο της *Η ηλιαχτίδα* (Εκδόσεις Κέδρος).

7. **Η φάλαινα κι ο οισοφάγος της:** Μύθος που περιέχεται στο βιβλίο του Ράντγιαρντ Κίπλινγκ *Απίθανες ιστορίες*, σε μετάφραση Ντόρας Ζαγκούρογλου (Αθήνα 1986,² Εκδόσεις Καστανιώτη).

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΥΣΚΟΛΩΝ ΟΡΩΝ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΩΝ

αντικειμενοθέατρο: Είδος κουκλοθέατρου, όπου οι κούκλες – ήρωες έχουν αντικατασταθεί από αντικείμενα – ήρωες. Τα θέματά του είναι παρμένα από τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα. Τα παιδιά – θεατές με την ενεργό συμμετοχή τους καθορίζουν την εξέλιξη και το τέλος του μύθου ή της φανταστικής υπόθεσης του έργου.

αποικιοκρατία: Καθεστώς, σύμφωνα με το οποίο ορισμένες χώρες αποτελούν κτήσεις άλλων χωρών, δυνατών και πλούσιων, και επηρεάζονται στρατιωτικά, οικονομικά και πολιτικά απ' αυτές.

αρχαιοκαπηλία: Το παράνομο εμπόριο αρχαιοτήτων, με τη μορφή, κυρίως, της παράνομης εξαγωγής και πώλησης τους στο εξωτερικό.

αυτοβιογραφία: Αφηγηματικό κείμενο στο οποίο ο συγγραφέας εκθέτει τα γεγονότα της ζωής του, γράφει ο ίδιος τη βιογραφία του.

βουδισμός: Η θρησκεία πολλών λαών, κυρίως της Ανατολής. Στηρίζεται στη διδασκαλία του Βούδα. Σύμφωνα μ' αυτήν, πηγή της δυστυχίας και του πόνου είναι ο εγωισμός. Αν ο άνθρωπος απαλλαγεί απ' αυτόν, θα επιτύχει την ένωση του με το Θεό και την τελειότητα.

βυζαντινή τέχνη: Η τέχνη που αναπτύχθηκε στις περιοχές της Βυζαντινής αυτοκρατορίας (330-1453 μ.Χ.), καθώς και αυτή που δημιουργήθηκε κάτω από την άμεση επίδραση των Βυζαντινών. Περιλαμβάνει αγιογραφίες, ζωγραφική σε ξύλο, ψηφιδωτά, εικονογράφηση χειρογράφων.

Γαλλική Επανάσταση (1789): Επανάσταση του λαού, που ανέτρεψε το καθεστώς των αριστοκρατών και το βασιλιά στη Γαλλία. Τα συνθήματα της ελευθερία –

ισότητα – αδελφότητα αποτέλεσαν ορόσημα για τους καταπιεσμένους λαούς.

γνωμική διάθεση: Η τάση να εκφράζει και να διατυπώνει κάποιος τη γνώμη του και τις ιδέες του επιγραμματικά, δηλαδή με συντομία και με τρόπο περιεκτικό και διδακτικό.

δημοτικά τραγούδια: Τραγούδια φτιαγμένα από το λαό, που διαδίδονταν με τον προφορικό λόγο. Αναφέρονταν σε θέματα της καθημερινής ζωής (γέννηση, θάνατο, έρωτα, ελευθερία, ξενιτιά). Η μουσική τους ήταν επίσης λαϊκής έμπνευσης.

δημοτικισμός: Γλωσσικό κίνημα που υποστήριξε και προώθησε στο γραπτό και προφορικό λόγο την καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας, δηλαδή της γλώσσας του λαού. Μεγάλη διάδοση γνώρισε στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα, όταν ξέσπασε έντονη διαμάχη μεταξύ των οπαδών της καθαρεύουσας και της δημοτικής γλώσσας,

διαπολιτισμικός: Αυτός που αναφέρεται σε διάφορους πολιτισμούς ή συνδυάζει και αφομοιώνει δημιουργικά στοιχεία από διάφορους πολιτισμούς.

διασκευασμένα αποσπάσματα: Τροποποιημένα τμήματα ενός λογοτεχνικού έργου. Η διασκευή έχει σχέση κυρίως με τη μορφή ή τη γλώσσα του έργου και αποβλέπει στην προσαρμογή του σε νέες ανάγκες.

δικτατορία των συνταγματαρχών: Το δικτατορικό καθεστώς της 21ης Απριλίου (1967–1974), που κατέλυσε τη δημοκρατία στην Ελλάδα.

διπλωματική καριέρα: Η επαγγελματική σταδιοδρομία του διπλωμάτη, δηλαδή του επίσημου αντιπρόσωπου ενός κράτους σε μια ξένη χώρα.

δοκίμιο: Λογοτεχνικό κείμενο με περιορισμένη έκταση, που εκφράζει την προσωπική θέση του συγγραφέα του

πάνω σε συγκεκριμένο θέμα (κοινωνία, πολιτική, επιστήμη κ.ά.).

δοκίμιογράφος: Ο συγγραφέας δοκιμίων (βλέπε τη λέξη «δοκίμιο»).

Εθνική Αντίσταση: Ο αγώνας των Ελλήνων ενάντια στις δυνάμεις κατοχής (των Ιταλών και Γερμανών) στη διάρκεια του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου.

εθνικός: Ο ειδωολάτρης για τους πρώτους χριστιανούς.

ελληνοκεντρικός: Αυτός που έχει κύριο σημείο αναφοράς του την Ελλάδα και τους Έλληνες.

έντεχνο τραγούδι: Τραγούδι συνήθως λαϊκό, που το έχει συνθέσει πρόσωπο με μουσικές γνώσεις. Οι ρίζες του βρίσκονται στην παραδοσιακή μουσική και στο ρεμπέτικο τραγούδι, μπορεί όμως να έχει δεχτεί επιδράσεις και από τη Δύση ή από την παράδοση της Ανατολής.

επιστημονικής φαντασίας έργα: Βιβλία με ιστορίες εξωπραγματικές, σε φανταστικό χώρο και χρόνο. Η υπόθεση τους αναφέρεται στο μέλλον. Για τις ιστορίες αυτές αντλούνται συνήθως γνώσεις από την τεχνολογία και την επιστήμη.

έπος: Ποίημα μεγάλης έκτασης, που εξυμνεί κατορθώματα θεών και ηρώων.

Επτανησιακή Σχολή: Λογοτεχνική Σχολή που ξεκινά πριν από το 1800 και συνεχίζεται περίπου ως τα τέλη του 19ου αι. Κύριοι εκπρόσωποί της ο Διονύσιος Σολωμός, ο Ανδρέας Κάλβος, ο Ιάκωβος Πολυλάς, ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ο Λορέντζος Μαβίλης, ο Ανδρέας Λασκαράτος. Στα χαρακτηριστικά της εντάσσονται η πατριδολατρία, η συμφωνία θεωρίας και πράξης, η καλλιέργεια της δημοτικής γλώσσας και η έμφαση στη μορφή του λογοτεχνικού έργου.

ηθικοδιδασκτικός: Αυτός που διδάσκει το ηθικό, το καλό, και αποτρέπει από το κακό. Ο ηθικοδιδασκτισμός έχει χαρακτήρα συμβουλευτικό και υποχρεωτικό.

ηθογραφικό διήγημα: Σύντομο αφηγηματικό κείμενο που αποδίδει με πιστό τρόπο τα ήθη και τα έθιμα, και γενικά τον τρόπο ζωής μικρών κοινωνικών χώρων.

θυμοσοφία: Η σοφία που την προκαλεί το ένστικτο και εφαρμόζεται έμπρακτα στην καθημερινή ζωή. Η θυμοσοφία στηρίζεται στην ψύχραιμη αντιμετώπιση των δυσκολιών και στην απλή εμπειρική γνώση.

ιμπρεσιονισμός: Το σημαντικότερο κίνημα στην τέχνη του δεύτερου μισού του 19ου αιώνα. Ο όρος προέρχεται από τη γαλλική λέξη *impression* (=εντύπωση). Οι ιμπρεσιονιστές ζωγράφιζαν συνήθως τοπία και τους ενδιέφερε ν' αποδώσουν την επίδραση του φωτός πάνω στα πράγματα, τις χρωματικές εναλλαγές ανάλογα με την ένταση του φωτός και το φευγαλέο γεγονός της οπτικής εντύπωσης.

Ιόνιος Ακαδημία: Το πρώτο ανώτατο πνευματικό ίδρυμα του νεότερου Ελληνισμού. Ιδρύθηκε το 1824 στην Κέρκυρα από τον Άγγλο φιλέλληνα Γκίλφορντ. Πρώτος διευθυντής της ήταν ο Ανδρέας Μουστοξύδης.

καρτούν: Σατιρικό σκίτσο με συγκεκριμένο κοινωνικό ή πολιτικό μήνυμα. Στον κινηματογράφο και στο βίντεο είναι η τεχνική των κινούμενων σχεδίων.

κολάζ: Σύνθετη τεχνική της ζωγραφικής. Εκτός από τα πρωτότυπα ζωγραφικά σχέδια ο καλλιτέχνης επικολλά στην επιφάνεια του έργου του διάφορα υλικά (φωτογραφίες, υφάσματα, αποκόμματα εφημερίδων κ.ά.). Στην ελληνική γλώσσα η λέξη κολάζ έχει αποδοθεί από τον ποιητή Οδυσσέα Ελύτη ως «συνεικόνες».

Κρητική λογοτεχνία: Η λογοτεχνία που άκμασε το 16ο και 17ο αι. (1570-1669) στην Κρήτη. Το είδος που καλλιεργήθηκε περισσότερο υπήρξε το θέατρο.

Εκπρόσωποι: Γεώργιος Χορτάτσης, Μ.Α. Φόσκολος και Βιτσέντζος Κορνάρος (που έγραψε τον περίφημο Ερωτόκριτο).

κριτικές μελέτες - κριτικό έργο: Κείμενα που εκφράζουν τη γνώμη ενός συγγραφέα-κριτικού για τα θετικά ή αρνητικά χαρακτηριστικά ενός έργου.

κριτική: Ο εντοπισμός των θετικών ή αρνητικών στοιχείων ενός έργου, μιας πράξης, μιας ενέργειας. Στόχος της είναι η αντικειμενική εξέταση, με σκοπό την προβολή των προτερημάτων και την αποφυγή των ελαττωμάτων.

κριτικός: Αυτός που σχολιάζει, κρίνει και αιτιολογεί καλλιτεχνικά έργα (του θεάτρου, του κινηματογράφου, της λογοτεχνίας κ.λπ.).

κυβισμός: Κίνημα της μοντέρνας τέχνης. Άκμασε στις αρχές του 20ού αιώνα με κύριους εκπρόσωπους τον Πικάσο και το Γάλλο ζωγράφο Μπρακ. Κυβιστικά έργα θεωρούνται εκείνα στα οποία αντικείμενα, άνθρωποι και τοπία απεικονίζονται σαν γεωμετρικά σχήματα (κύλινδροι, κώνοι, σφαίρες).

λιτότητα: Η απλότητα, η συνειδητή απαλλαγή από το φόρτο του περιττού.

λυρικός: Αυτός που εκφράζει προσωπικά, υποκειμενικά συναισθήματα με ποιητικό τρόπο (χρησιμοποίηση εκφραστικών εικόνων, μεταφορών κ.λπ.).

λυρισμός: Η τέχνη να εκφράζει ο δημιουργός ενός λογοτεχνικού έργου τις ευαισθησίες και τα συναισθήματα του.

μεταφορά: Σχήμα λόγου, με το οποίο ένα αντικείμενο ή γενικά μια έννοια δεν εκφράζεται με κυριολεκτικό τρόπο, αλλά δηλώνεται με εικόνες· με άλλη δηλαδή λέξη ή φράση, με την οποία έχει κάποια ομοιότητα ως προς τη σημασία. Σκοπός της μεταφοράς είναι να κάνει πιο παραστατική την έννοια.

μέτρο: Ο ρυθμός ενός στίχου ή γενικότερα ενός ποιήματος. Ο ρυθμός αυτός σχηματίζεται με την εναλλαγή τονισμένων και άτονων συλλαβών.

Μικρασιατική καταστροφή: Η καταστροφή που ακολούθησε την εκστρατεία του ελληνικού στρατού και την ήττα του στη Μικρά Ασία (1922). Η κορύφωση της συντελέστηκε με την πυρπόληση της Σμύρνης και το ξερίζωμα του Ελληνισμού από τις εστίες του.

Μπερξόν Ερρίκος (1859-1941): Γάλλος φιλόσοφος. Γι' αυτόν η λογική και η νόηση δεν οδηγούν στη γνώση του κόσμου και της ζωής. Ο άνθρωπος πρέπει να στραφεί στον εσωτερικό του κόσμο, για να φτάσει με τη διαίσθηση στη γνήσια μορφή της πραγματικότητας.

Νίτσε Φρειδερίκος (1844-1900): Γερμανός φιλόσοφος και ποιητής. Βασική θεωρία του υπήρξε η διαμόρφωση ενός ατόμου ισχυρού, η δημιουργία δηλαδή του «υπεράνθρωπου».

νουβέλα: Αφήγηση σε πεζό λόγο, μεγαλύτερη και πιο σύνθετη από το διήγημα, και μικρότερη και απλούστερη από το μυθιστόρημα.

ομοιοκαταληξία: Η ομοιότητα στην κατάληξη, η επανάληψη δηλαδή της ίδιας κατάληξης στις συλλαβές των τελευταίων λέξεων δύο ή περισσότερων στίχων.

παρομοίωση: Σχήμα λόγου, σύμφωνα με το οποίο συγκρίνεται ένα πρόσωπο, ένα πράγμα ή μια ιδέα με κάποιο άλλο, με το οποίο το συνδέει κάποιο κοινό στοιχείο.

πολιτικός πρόσφυγας: Ο άνθρωπος που αναγκάζεται να ζήσει ως πρόσφυγας σε ξένη χώρα, γιατί αντιτίθεται στο πολιτικό σύστημα της χώρας του και δεν είναι αρεστός σ' αυτό.

προσωποποίηση: Σχήμα λόγου, σύμφωνα με το οποίο άψυχα αντικείμενα ή αφηρημένες έννοιες παρουσιάζονται ως έμψυχα, ως ζωντανά όντα.

πρότυπα: Πρόσωπα ή πράγματα (μοντέλα), που χρησιμοποιούνται ως υποδείγματα. Τα πρότυπα είναι παραδείγματα κατάλληλα για μίμηση.

ρατσισμός: Η θεωρία και η πρακτική της διάκρισης των ανθρώπων με βάση την ανωτερότητα της φυλής, του έθνους, της κοινωνίας τους.

ραψωδία: Τμήμα επικού ποιήματος. Η Οδύσσεια και η Ιλιάδα του Ομήρου χωρίζονται σε 24 ραψωδίες η καθεμιά.

ραψωδός: Αυτός που κατά την αρχαιότητα απήγγειλε ποιήματα που υμνούσαν ηρωικά κατορθώματα.

ρεαλισμός: Κίνημα της τέχνης και της λογοτεχνίας, που αναπαριστά την πραγματικότητα χωρίς συναισθηματισμούς και ωραιοποιήσεις. Τα θέματα των ρεαλιστών αντλούνται από καθημερινές πράξεις και γεγονότα της ανθρώπινης ζωής.

ρομαντισμός: Κίνημα της τέχνης, που κυριάρχησε στην Ελλάδα το 19ο αιώνα. Στα ρομαντικά λογοτεχνικά έργα επικρατεί καλλιτεχνική τεχνοτροπία που χρησιμοποιεί το συναίσθημα, τη φαντασία, τον αυθορμητισμό, το ονειρικό στοιχείο, τη μυστικοπάθεια.

σαρκαστικός: Αυτός που χλευάζει και κοροϊδεύει με τρόπο σκληρό, και χαίρεται για τη δυσμενή θέση των άλλων.

σάτιρα: Λογοτεχνικό είδος με το οποίο διακωμωδούνται πρόσωπα και καταστάσεις. Η σάτιρα στηρίζεται στην κριτική, στην ειρωνεία και στο σαρκασμό, και επιδιώκει τη βελτίωση του ανθρώπου.

σατιρική (διάθεση): Η τάση του συγγραφέα να διακωμωδεί, να περιπαίζει.

σκωπτικός: ο περιπαικτικός, ο κοροϊδευτικός.

σονέτο: Λυρικό ποίημα με ομοιοκαταληξία. Αποτελείται από δεκατέσσερις στίχους (δύο τετράστιχα, δύο τρίστιχα).

στιχουργός: Αυτός που γράφει στίχους (συνήθως έντεχνων τραγουδιών).

συμβολισμός: Κίνημα στην ευρωπαϊκή τέχνη και λογοτεχνία. Εμφανίστηκε στα τέλη του 19ου αιώνα. Βασική αρχή του υπήρξε το ότι η τέχνη πρέπει να «υποβάλλει» τις ιδέες της μέσα από σύμβολα. Ο συμβολισμός δημιουργήθηκε ως αντίδραση προς το ρεαλισμό.

τραγωδία: Είναι θεατρικό έργο που αναφέρεται στα ατομικά και κοινωνικά προβλήματα, καθώς και στις εσωτερικές συγκρούσεις του ανθρώπου και στο ρόλο που έχει στο σύμπαν. Προκαλεί στο θεατή το φόβο και τη λύπη για τη μοίρα των πρωταγωνιστών. Ως είδος είχε ακμάσει πολύ στην αρχαία Ελλάδα. Συνδύαζε τον ποιητικό έμμετρο λόγο, τη μουσική και το χορό. Ως λογοτεχνικό είδος έχει την καταγωγή του στις γιορτές που γίνονταν προς τιμήν του θεού Διονύσου. Οι συγγραφείς της λέγονταν τραγικοί ποιητές. Οι σπουδαιότεροι στην αρχαία Ελλάδα ήταν ο Αισχύλος, ο Σοφοκλής και ο Ευριπίδης.

υπερβολή: Σχήμα λόγου, κατά το οποίο το νόημα εκφράζεται με υπερβολικό και εξογκωμένο τρόπο.

υπερρεαλισμός: Πνευματικό κίνημα των αρχών του 20ού αιώνα στη λογοτεχνία και στην τέχνη. Βασικά γνωρίσματα του υπερρεαλισμού είναι η αξιοποίηση του τυχαίου, η αυτόματη γραφή, η σημασία του ονείρου και των ελεύθερων συνειρμών, η χρήση λογικά ασύνδετων εικόνων. Ιδρυτής του κινήματος ήταν ο Αντρέ Μπρετόν.

φραγκοκρατία (στην Ελλάδα): Η χρονική περίοδος, που οι ηγεμόνες των κρατών της Δυτικής Ευρώπης είχαν καταλάβει ελληνικές περιοχές (13ος - 16ος αιώνας).

φωβισμός: Κίνημα της ζωγραφικής του 20ού αιώνα. Το όνομα του προέρχεται από τη γαλλική λέξη φωβ

(faunes), δηλαδή αγρίμια. Οι καλλιτέχνες του φωβισμού λάτρεψαν το χρώμα και το αντιμετώπισαν ως το κύριο στοιχείο κάθε πίνακα.

χρονογράφημα: Πεζό κείμενο δημοσιογραφικού χαρακτήρα, γραμμένο με λογοτεχνικό τρόπο.

Αντικείμενο του είναι η εξέταση επίκαιρων θεμάτων με εύθυμη, γλαφυρή και απλή γραφή.

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.